

UCZESTNICTWO ON W KSZTAŁCENIU DOKTORANTÓW

Edukacja osób z niepełnosprawnością, z siłą humanistycznego przekonania, próbuje pokonywać tendencje segregacyjne, izolacyjne, przeciwdziałać stygmatyzacji i dyskryminacji osób z niepełnosprawnością. Idea integracji, dziś mówimy więcej „włączania” – jest wizją „wspólnego bytowania” osób sprawnych oraz z niepełnosprawnością staje się podstawą budowania nowego modelu edukacji – edukacji dla wszystkich i dla każdego z osobna; wspólnego kształcenia osób zdrowych i z niepełnosprawnością. Edukacja nie funkcjonuje w próżni – wyznacza i wyznaczana jest przez świadomość społeczną.

Jak pokazują różnorodne badania, edukacja na poziomie wyższym w Polsce, w ciągu ostatnich lat znacznie się poprawiła. Niemniej jednak, nadal funkcjonują różne czynniki, które ograniczają dostęp osób z niepełnosprawnością do szkolnictwa wyższego. Liczba doktorantów z niepełnosprawnością jest bardzo mała, co wymaga podjęcia dodatkowych działań, w celu zapewnienia możliwości realizowania kariery naukowej osobom, niezależnie od ich stopnia sprawności.

DOKTORANCI W POLSCE

Z dostępnych danych statystycznych Głównego Urzędu Statystycznego (bez szkół resortu obrony narodowej oraz jednostek naukowych, m.in. Polskiej Akademii Nauk) wynika, że w roku akademickim 2009/2010 ogólna liczba uczestników studiów doktoranckich stanowiła 35 671 doktorantów, a zaledwie 1,11% to doktoranci z niepełnosprawnością. W roku akademickim 2010/2011, uczestników studiów doktoranckich ogółem było 37 492, natomiast doktoranci z niepełnosprawnością stanowili 1,44%. W kolejnym roku akademickim – 2011/2012 – ogólna liczba uczestników studiów doktoranckich w Polsce wynosiła 40 263, a zaledwie 1,69% stanowili doktoranci z niepełnosprawnością. Warto podkreślić, że przytoczone dane nie zawierają, obok wymienionych już jednostek naukowych i szkół obrony narodowej, informacji o doktorantach,

którzy mają tzw. niepełnosprawność biologiczną (tzn. nie posiadają orzeczenia o niepełnosprawności, zgodnie z wymogami systemu orzecznictwa w Polsce, a odczuwają ograniczenie w funkcjonowaniu organizmu) oraz uczestników programów doktoranckich. Jak wskazują powyższe dane, stosunek liczby uczestników studiów doktoranckich z orzeczoną niepełnosprawnością do liczby doktorantów ogółem, pomimo rosnącego z roku na rok zainteresowania karierą naukową – studiami doktoranckimi czy programem doktoranckim, wciąż pozostaje niewielki.

DOKTORANCI Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ W ŚWIETLE PRAWA O SZKOLNICTWIE WYŻSZYM

Znowelizowana ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym z dnia 27 lipca 2005 r., wprost nakłada na uczelnie obowiązek stwarzania osobom niepełnosprawnym warunków do pełnego udziału w procesie kształcenia i w badaniach naukowych (art. 13 ust. 9).

Zgodnie z ustawą Prawo o szkolnictwie wyższym doktoranci, legitymujący się orzeczeniem o niepełnosprawności, mogą korzystać nie tylko ze stypendiów specjalnych dla osób niepełnosprawnych z Funduszu Pomocy Materialnej, o którym mowa w art. 103 ustawy PoSW, ale także z dotacji dla studentów i doktorantów, będących osobami niepełnosprawnymi, przeznaczonej na stwarzanie przez uczelnie warunków do pełnego udziału w procesie kształcenia (art. 94 ust. 1, pkt. 11). Zgodnie z art. 94 ust. 4a, dotację otrzymuje również uczelnia niepubliczna.

Uczelnie publiczne, w myśl art. 94 ust. 1, pkt. 10 mogą uzyskać dofinansowanie lub finansowanie kosztów realizacji inwestycji, w tym służących kształceniu studentów i doktorantów, będących osobami niepełnosprawnymi – realizowanych w szczególności z udziałem z budżetu państwa, państwowych funduszy celowych lub środków rozwojowych pochodzących z Unii Europejskiej lub z innych źródeł zagranicznych, o których mowa w ustawie z dnia 6 grudnia 2006 r., o zasadach prowadzenia polityki

rozwoju (Dz. U. z 2009 r. Nr 84, poz. 712 i Nr 157, poz. 1241).

Zgodnie z zapisem art. 94c, środki finansowe przyznawane na finansowanie zadań określonych w art. 94 ust. 1 pkt 1–9 i 11 oraz art. 94b ust. 1 są przekazywane w formie dotacji podmiotowej, a środki finansowe na dofinansowanie lub finansowanie kosztów realizacji inwestycji, a także zakupów środków trwałych służących kształceniu studentów i doktorantów, będących osobami niepełnosprawnymi, określone w art. 94 ust. 1 pkt 10, są przekazywane w formie dotacji celowej.

Sposób podziału dotacji, tryb udzielania oraz zasady i tryb rozliczania dotacji, w celu zapewnienia efektywnego wydatkowania tych środków, z uwzględnieniem jakości kształcenia, zgodnie z art. 96 ust. 1, pkt. 2 i 3 oraz ust. 2, pkt. 2 i 3, w drodze rozporządzenia określa Minister właściwy do spraw szkolnictwa wyższego.

Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, w dniu 19 lipca 2011 r. wydało rozporządzenie w sprawie sposobu podziału dotacji z budżetu państwa dla uczelni publicznych i niepublicznych oraz jednostek naukowych, na pomoc materialną dla studentów i doktorantów (Dz. U. Nr 160, poz. 957). Podział dotacji na poszczególne świadczenia, w tym na stypendia specjalne dla osób niepełnosprawnych, jest dokonywany na poziomie uczelni. Informacje przedstawione na posiedzeniach Komisji Polityki Społecznej i Rodziny oraz Komisji Edukacji, Nauki i Młodzieży w dniach 21 lutego i 20 marca 2013 r. podają, że w roku akademickim 2011/2012 stypendia specjalne dla osób niepełnosprawnych otrzymało 27.965 studentów i doktorantów. Nie wyszczególniono natomiast, w jakiej liczbie otrzymują te stypendia doktoranci.

W dniu 8 lutego 2012 r. ukazało się Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie sposobu podziału dotacji z budżetu państwa dla uczelni publicznych i niepublicznych, gdzie w § 10 określono sposób podziału dotacji dla uczelni publicznych i niepublicznych na zadania związane ze stwarzaniem

studentom i doktorantom, będących osobami niepełnosprawnymi, warunków do pełnego udziału w procesie kształcenia.

DZIAŁANIA KRAJOWEJ REPREZENTACJI DOKTORANTÓW

Zgłaszane od czerwca 2011 r., do Krajowej Reprezentacji Doktorantów, a w szczególności Pełnomocnikowi Zarządu ds. doktorantów z niepełnosprawnością, sprawy m.in. przez doktorantów z niepełnosprawnością, kierowników studiów doktoranckich, studentów zainteresowanych podjęciem studiów doktoranckich, pokazują, że nadal istnieją ograniczenia m.in. natury prawnej i administracyjnej, utrudniające osobom z niepełnosprawnością pełny udział w procesie kształcenia i prowadzeniu badań naukowych. Wprowadzone w reformie szkolnictwa wyższego w 2011 r. rozwiązania, które dają możliwość uczelniom realizowania działań na rzecz doktorantów z niepełnosprawnością, wymagają ponownego przemyślenia i modyfikacji.

Z przedstawionych powyżej przepisów ustawowych i rozporządzeń wynika m.in., że jednostki naukowe, w tym jednostki Polskiej Akademii Nauk, otrzymują dotację z budżetu państwa na pomoc materialną dla (...) doktorantów posiadających orzeczenia o niepełnosprawności. Zgodnie z ustawą PoSW, jednostki naukowe otrzymują ww. dotację od 1 października 2012 r. Brak jest natomiast, analogicznego przepisu w ustawie PoSW dotyczącego dotacji na zadania związane ze stwarzaniem (...) doktorantom, będącym osobami niepełnosprawnymi warunków do pełnego udziału w procesie kształcenia dla jednostek naukowych.

Jednym z istotnych problemów, które pojawiają się w ostatnim czasie, jest kwestia braku asystentów doktorantów z niepełnosprawnością, których zadaniem byłoby wsparcie doktorantów w prowadzeniu badań terenowych, uczestniczenie w wyjazdach naukowo-badawczych. Analiza obecnej sytuacji pokazuje, że jest to bardzo duża przeszkoda w prowadzeniu badań. To kluczowe zagadnienie w przypadku doktorantów słabowidzących, niewidomych, niesłyszących/Głuchych, z niepełnosprawnością ruchową. Osobną kwestią, która zostanie przedstawiona w osobnym artykule, są studenci, doktoranci

posługujący się Polskim Językiem Migowym, należący do mniejszości językowej kulturowej.

Natomiast w przypadku doktorantów z niepełnosprawnością ruchową, problem natury architektonicznej jest zauważalny. Większość nowo budowanych budynków uczelnianych jest dostosowana, aczkolwiek nowe rozwiązania nie zawsze w pełni uwzględniają potrzeby tej grupy beneficjentów. Problem natomiast jest z wynajmowanymi przez uczelnie budynkami, które nie są dostosowane i czasami także niechęć ich w dostosowywaniu.

Wobec powyższego, zachodzi konieczność, aby rozszerzyć zakres działań podejmowanych przez Krajową Reprezentację Doktorantów, poprzez Pełnomocnika Zarządu ds. doktorantów z niepełnosprawnością. Do końca kwietnia 2013 r. Pełnomocnik Zarządu zrealizował następujące działania:

1. W zakresie przedkładania propozycji zmian prawnych w Ministerstwie Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Komisji Polityki Społecznej i Rodziny oraz Komisji Edukacji, Nauki i Młodzieży (Podkomisja stała ds. ekonomiki, nauki i młodzieży przedłożono następujące postulaty:

a) Doprecyzowanie przepisów dotyczących stypendiów specjalnych w ramach Funduszu Pomocy Materialnej dla doktorantów z niepełnosprawnością.

b) Uwzględnienie jednostek naukowych, w tym m.in. jednostek Polskiej Akademii Nauk, przy podziale dotacji na zadania związane ze stwarzaniem warunków do pełnego udziału w procesie kształcenia.

c) Uwzględnienie w gronie beneficjentów dotacji wymienionej w pkt. 2 tych doktorantów, którzy nie legitymują się orzeczeniem o niepełnosprawności, a mają problemy zdrowotne.

d) Udostępnienie danych statystycznych dotyczących liczby studentów i doktorantów z niepełnosprawnością, z uwzględnieniem doktorantów jednostek naukowych, w tym jednostek Polskiej Akademii Nauk.

2. W zakresie monitoringu aktualnych programów i środków docelowych, służących wyrównywaniu szans edukacyjnych oraz współpracy z instytucjami publicznymi, złożono pismo do Pełnomocnika Rządu ds. osób niepełnosprawnych i Prezesa Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób z Niepełnosprawnością z prośbą o wspólny dialog w zakresie

programu „Aktywny samorząd” w tzw. Module II – pomoc w uzyskiwaniu wykształcenia na poziomie wyższym. Została także nawiązana współpraca z Pełnomocnikiem Parlamentu Studentów ds. osób z niepełnosprawnością.

3. W zakresie opracowywania i przygotowywania własnych projektów naukowo-badawczych i społecznych, dotyczących doktorantów z niepełnosprawnością, realizowane są dwa projekty:

a) „Dostęp doktorantów z niepełnosprawnością do krajowych i międzynarodowych programów finansujących naukę”,

b) „Ubezpieczenia dla doktorantów”.

4. W zakresie doradztwa i konsultacji dla studentów i doktorantów z niepełnosprawnością, w zakresie przysługujących im praw, dostępnych usług, studiów doktoranckich w ogóle, udzielono pomocy w ponad 90 sprawach. Warto podkreślić, że o pomoc zwracają się również pracownicy uczelni wyższych, zwłaszcza kierownicy studiów doktoranckich.

W celu poszerzenia działań na rzecz doktorantów z niepełnosprawnością, Krajowa Reprezentacja Doktorantów powołała Zespół roboczy ds. doktorantów z niepełnosprawnością, który będzie zajmował się m.in. przygotowaniem propozycji rozwiązań legislacyjnych i organizacyjnych, dotyczących doktorantów, którzy z powodu niepełnosprawności i innych problemów zdrowotnych mają trudności w nauce i w prowadzeniu badań naukowych, uniemożliwiające im pełne realizowanie programu studiów doktoranckich lub programu doktoranckiego, opracowania katalogu wsparcia w ramach dotacji podmiotowej, przeznaczonej na stwarzanie przez uczelnie warunków do pełnego udziału w procesie kształcenia oraz monitoring Modułu II programu „Aktywny Samorząd” realizowanego przez samorządy lokalne. Utworzony Zespół roboczy ma być wsparciem dla działań podejmowanych przez Krajową Reprezentację Doktorantów na rzecz doktorantów z niepełnosprawnością.

Wszelkie informacje nt. działań Pełnomocnika Zarządu oraz Zespołu roboczego na rzecz doktorantów z niepełnosprawnością można uzyskać na stronie www.krd.org.pl oraz pod adresem e-mail: info@damiandudala.eu.

Damian Dudala (KRD)